

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้ในการศึกษา

ทฤษฎีการสื่อสาร

การสื่อสาร (Communication) เป็นพฤติกรรมหนึ่งของมนุษย์ซึ่งเป็นสัตว์สังคมประเภทหนึ่ง มีสัญชาตญาณของการคบค้าสมาคม และการแสดงออกซึ่งความรู้สึก ความคิดเห็นความต้องการ ที่เกิดขึ้นในตัวคนแก่บุคคลอื่นให้ได้รับทราบ หรือให้ผู้อื่นเห็นด้วยคล้อยตาม เป็นต้น การสื่อสารของมนุษย์สามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภทหลักๆ ได้แก่

1. การสื่อสารภายในตน (Intrapersonal Communication)

การสื่อสารภายในตน หรือการสื่อสารกับตัวเอง หมายถึง พฤติกรรมการสื่อสารภายในตนเองของมนุษย์แต่ละคนต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง เสมือนการพูดกับตนเอง หรือปรึกษากับตนเอง ซึ่งเกิดขึ้นเกือบตลอดเวลาหรือเกือบทุกๆกรณี เช่น สื่อสารกับตนเองว่ามือนี้อจะกินข้าวหรือไม่ หรือจะทานอะไรดี ถ้าจะกินข้าวจะกินที่ไหนดี หรือวันหยุดสุดสัปดาห์นี้เพื่อนร่วมงานชวนไปตกปลา จะไปด้วยหรือไม่ ถ้าไม่ไปจะบอกเพื่อนว่าอย่างไรดี เป็นต้น การสื่อสารภายในตนเป็นพื้นฐานของการสื่อสารทุกๆประเภทการสื่อสารของมนุษย์ เพราะการสื่อสารจะฐานเกิดจากภายในตัวตนเองของแต่ละคน เมื่อคิดอย่างไรตัดสินใจอย่างไร จึงแสดงออกหรือกระทำออกมาอย่างนั้น การสื่อสารประเภทนี้จึงมีความสำคัญมากในด้านการสื่อสารของมนุษย์ การสื่อสารประเภทนี้จะมืออย่างกว้างขวาง ส่วนจะมีคุณภาพทางการสื่อสารมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยคัดค้านองค์ประกอบภายในของแต่ละบุคคล เช่น พื้นความรู้ ประสบการณ์ ทัศนคติ กลวัธาน (Self Defense) การสำคัญตน (Self Esteem) และองค์ประกอบภายนอกที่มีอิทธิพลต่อตัวเขา หรือเงื่อนไขของสถานการณ์ที่เขาเผชิญอยู่ในขณะนั้น เป็นต้น

บุคคลจะแสดงความคิด หรือแสดงออกจะแตกต่างกันหรือไม่ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมการสื่อสารภายในตนเป็นประการแรก เมื่อผลการสื่อสารภายในมีผลเป็นอย่างไร ก็ย่อมจะแสดงออกหรือกระทำออกมาอย่างนั้น หรือบนฐานนั้นๆเสมอ

2. การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication)

การสื่อสารระหว่างบุคคล หมายถึง พฤติกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคลคนหนึ่งสู่บุคคลอื่นๆ เป็นการสื่อสารที่แสดงออกอย่างต่อเนื่องจากผลของการสื่อสารภายในตนของแต่ละบุคคล เพื่อให้บุคคลอื่นได้รับรู้ หรือมีปฏิกริยา ตามที่ต้องการ

การสื่อสารระหว่างบุคคลสามารถจำแนกได้ 2 รูปแบบ คือ

1.) การสื่อสารทางเดียว (One – way Communication) เป็นพฤติกรรมการสื่อสารทางเดียวจากผู้ส่งสาร (Sender) ผู้รับสาร (Receiver) พฤติกรรมการสื่อสารประเภทนี้จะมีลักษณะตามโครงสร้างต่อไปนี้

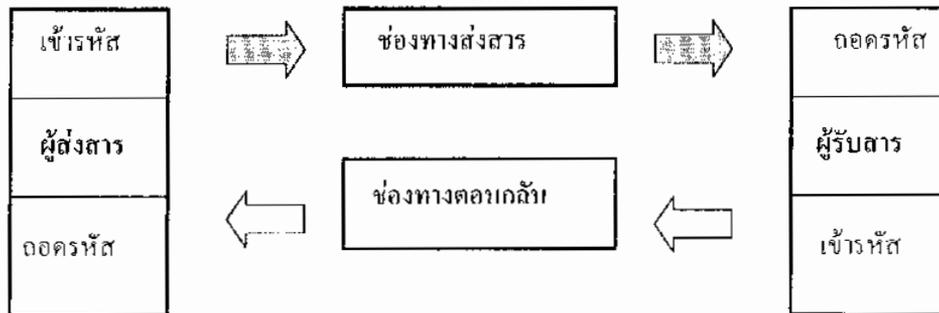
แผนภูมิที่ 1 แสดงโครงสร้างการสื่อสารแบบทางเดียว (One-way Communication)

ที่มา : David Berlo, The Process of Communication (New York : Holt Rinehart and Winston, Inc., 1960), p. 30.

2.) การสื่อสารแบบสองทิศทาง (Two – way Communication) เป็นการสื่อสารจากผู้ส่งสารถึงผู้รับสาร แล้วมีการสื่อสารกลับจากผู้รับสารถึงผู้ส่งสารครั้งแรก พฤติกรรมนี้จะเกิดที่ครั้งก็ได้ ถือว่าเป็นการสื่อสารสองทิศทางทั้งสิ้น การสื่อสารประเภทนี้จะสลับทำหน้าที่การเป็นผู้ส่งสาร กับ การเป็นผู้รับสาร ตลอดเวลา มีโครงสร้างของพฤติกรรมการสื่อสารดังแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2 แสดงโครงสร้างการสื่อสารแบบสองทิศทาง (Two-way Communication)

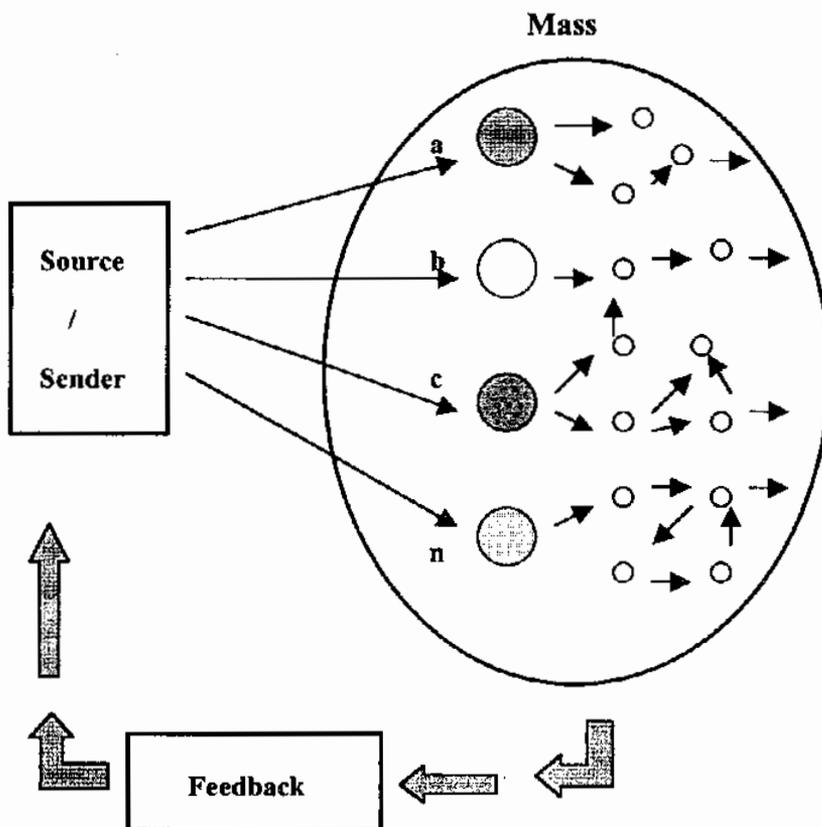

ที่มา : David Berlo, The Process of Communication (New York : Holt Rinehart and Winston, Inc., 1960), p. 30.

3. การสื่อสารมวลชน (Mass Communication)

การสื่อสารมวลชน หมายถึง การสื่อสารจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคล หรือสถาบันหนึ่งถึงมวลชน (Mass) หรือจากมวลชนกลับคืนบุคคลหรือกลุ่มคน หรือสถาบันในเวลาเดียวกันพร้อมๆกันหรือใกล้เคียงกัน สื่อหรือช่องทางที่ใช้ในการสื่อสารมวลชน เรียกว่า สื่อมวลชน (Mass Media) พฤติกรรมการสื่อสารแบบนี้มีพฤติกรรมโดยสรุปดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 3 แสดงโครงสร้างการสื่อสารมวลชน (Mass Communication)

พฤติกรรมของการสื่อสารมวลชน มีความสลับซับซ้อนกว่าการสื่อสารภายในคน หรือ การสื่อสารระหว่างบุคคลมาก เพราะการสื่อสารมวลชนมีพฤติกรรมรวมทั้งพฤติกรรมการสื่อสารภายในคน และการสื่อสารระหว่างบุคคลหลายระดับเป็นลูกโซ่ และยังขึ้นอยู่กับเอกลักษณ์ของสังคมแต่ละสังคมอีกด้วย แต่จะอย่างไรก็ตามพฤติกรรมการสื่อสารก็ยังมีพื้นฐานบนการสื่อสารภายในคนของสมาชิกแต่ละคนเป็นสำคัญเช่นกัน

องค์ประกอบและโครงสร้างของการสื่อสาร

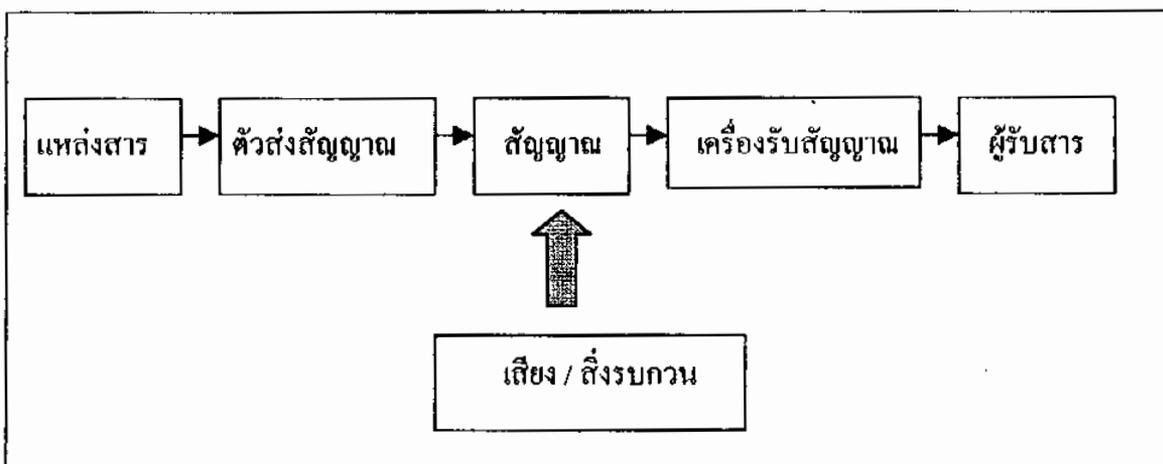
องค์ประกอบและโครงสร้างของการสื่อสาร ได้มีนักคิดทางการสื่อสาร ได้วิเคราะห์ไว้หลายแนวคิด ที่สำคัญๆมีดังต่อไปนี้

1. ชานอนและวีเวอร์ (Shanon & Weaver, 1949) ได้กำหนดองค์ประกอบของการสื่อสารเป็น 5 องค์ประกอบย่อยดังนี้

- 1.) แหล่งสาร (Source)
- 2.) ตัวส่งสัญญาณ (Transmitter)
- 3.) สัญญาณ (Signal)
- 4.) เครื่องรับสัญญาณ (Receiver)
- 5.) ผู้รับสาร (Destination)
- 6.) เสียงรบกวน (Noise)

องค์ประกอบเหล่านี้สามารถเขียนเป็น โครงสร้างได้ดังแผนภูมิต่อไปนี้

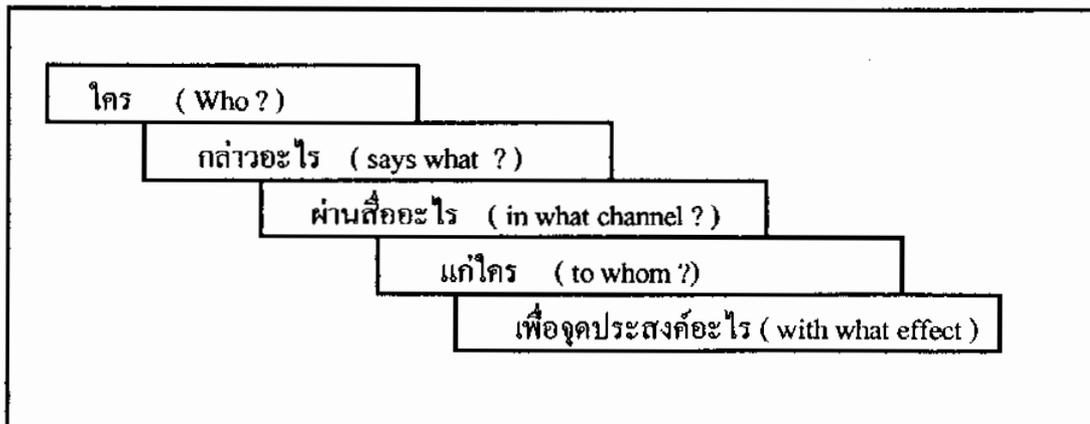
แผนภูมิที่ 4 แสดงองค์ประกอบและ โครงสร้างการสื่อสารตามแนวคิดของ Shannon & Weaver

ตามโครงสร้างของทฤษฎีการสื่อสารของ ชานอน และ วีเวอร์ ซึ่งมีแนวคิดบนพื้นฐานด้านอิเล็กทรอนิกส์คมนาคม จะมีองค์ประกอบในการสื่อสาร 6 องค์ประกอบ คือ

- 1.) แหล่งสาร (Source) หมายถึง ผู้ส่งสาร หรือแหล่งที่มาของสาร ซึ่งอาจจะเป็นสื่อ เช่น หนังสือพิมพ์ เทปเสียง เป็นต้น
 - 2.) ตัวส่งสัญญาณ (Transmitter) หมายถึง ตัวกลางที่ทำหน้าที่ในการลำเลียงหรือส่งผ่านสารจากแหล่งกำเนิดสารไปสู่ผู้รับสาร ซึ่งหมายถึงสื่อต่างๆ เช่น จดหมาย โทรศัพท์ สื่อสิ่งพิมพ์ เป็นต้น
 - 3.) สัญญาณ (Signal) หมายถึง สัญญาณที่ผู้ส่งสารที่ผ่านกระบวนการเข้ารหัสแล้ว (Encoded Message) เช่น สัญญาณโทรเลข สัญญาณโทรศัพท์ (เสียงพูด) สัญญาณโทรทัศน์ เป็นต้น
 - 4.) สัญญาณหรือสิ่งรบกวน (Noise) หมายถึง สัญญาณหรือสิ่งที่มีรบกวนจากสิ่งแวดล้อมภายนอกมากกระทำต่อสัญญาณที่ใช้ในการสื่อสารแต่ละครั้ง เช่น คลื่นแทรกเสียงรบกวน อุณหภูมิ เป็นต้น สิ่งรบกวนนี้จะส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการสื่อสารสูงมาก เช่น ฟังได้ไม่ชัดเจน ไม่มีสมาธิในการรับฟัง มองไม่เห็น เป็นต้น ทำให้ประสิทธิภาพของการสื่อสารครั้งมีผลไปด้วย
 - 5.) เครื่องรับสัญญาณ (Destination) หมายถึง เครื่องมืออุปกรณ์หรือบุคคลที่สามารถรับสัญญาณ หรือรับสัญญาณที่ส่งผ่านมาจากแหล่งสาร เช่น เครื่องรับวิทยุ เครื่องรับโทรทัศน์ โทรศัพท์ เป็นต้น
 - 6.) ผู้รับสาร (Receiver) หมายถึง ผู้รับสาร หรือ กลุ่มเป้าหมายของการสื่อสารแต่ละครั้ง ซึ่งจะเป็นผู้รับ หรือบริโภคข้อมูลส่งไปถึง
4. ฮาโรลด์ ดี. ลาสเวลล์ (Lasswell, 1971) ได้วิเคราะห์โครงสร้างขององค์ประกอบในการสื่อสารในรูปแบบของข้อคำถาม ดังแผนภูมิที่ 5 ดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 5 แสดง องค์ประกอบการสื่อสาร ตามทฤษฎีการสื่อสารของ ลาสเวลล์

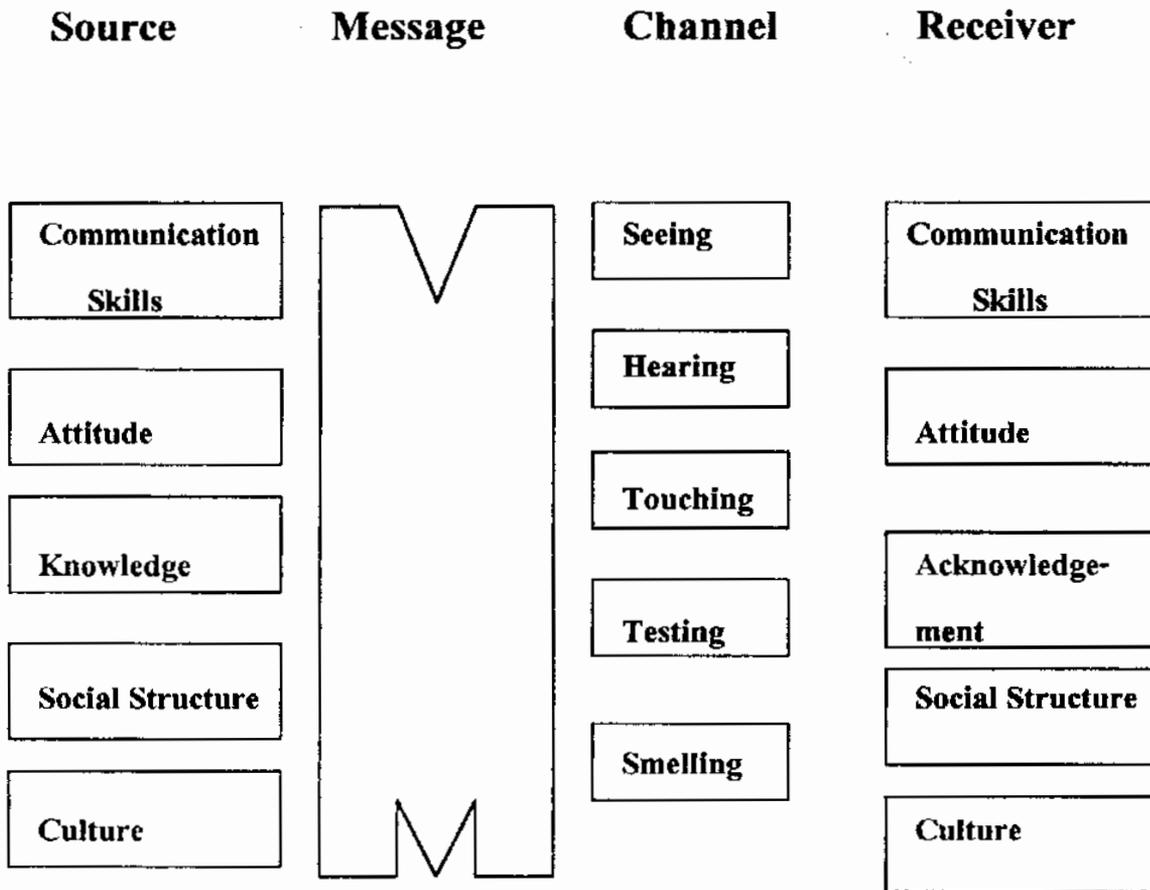

ตามทฤษฎีการสื่อสารของ ลาสเวลล์นี้ ลาสเวลล์จะตั้งเป็นปรีศน์ใช้วิเคราะห์องค์ประกอบในการสื่อสารแต่ละครั้ง เพื่อให้ทราบถึงรายละเอียดที่สำคัญๆของแต่ละองค์ประกอบของการสื่อสารครั้งนั้นๆ การสื่อสารจะได้ผลดีเมื่อในการสื่อสารแต่ละครั้งนั้นทราบรายละเอียดขององค์ประกอบในการสื่อสารในแต่ละครั้งว่า :

- ใคร (Who ?) หมายถึง ใครคือผู้ส่งสาร มีธรรมชาติและคุณสมบัติเฉพาะตัวอย่างไร
- ต้องการพูดอะไร (Says what ?) หมายถึง ข้อมูลข่าวสารอะไรที่ต้องการสื่อความหมายให้ผู้รับสารได้รับทราบ
- ผ่านสื่ออะไร (In what channel ?) หมายถึง การสื่อสารครั้งนี้จะต้องใช้สื่อชนิดใด เช่น การพูดแบบเผชิญหน้า หรือ พูดโทรศัพท์ หรือ เขียนจดหมาย เป็นต้น สื่อแต่ละประเภทมีธรรมชาติของมันเอง และจะต้องเข้ารหัสแตกต่างกันด้วย
- แก่ใคร (to whom ?) หมายถึง ผู้รับสารคือใคร มีธรรมชาติหรือคุณลักษณะอย่างไร เช่น เป็นเพื่อนกัน เป็นผู้อาวุโสกว่า มีศษฐานันดรศักดิ์ ฯลฯ ย่อมหมายถึง คำพูดและวิธีการที่จะใช้ในการสื่อสารแตกต่างกันไปตามไปด้วย
- เพื่อจุดประสงค์อะไร (with what Effect ?) หมายถึง จุดประสงค์ของการสื่อสารครั้งนี้ต้องการให้เกิดผลอะไร เช่น แจ้งให้ทราบ อธิบายให้เข้าใจ ชักชวนให้เห็นด้วย ร่วมกันต่อต้าน ฯลฯ การสื่อสารที่มีจุดประสงค์แตกต่างกัน ย่อมจะต้องออกแบบการสื่อสารที่แตกต่างกันด้วยจึงจะได้ผลในการสื่อสารสูงสุดได้

5. เดวิด เบอโรโต (David Berlo, 1960) ได้เสนอรูปแบบและองค์ประกอบของการสื่อสารในระบบของการสื่อสารของมนุษย์ แบบ S - M - C - R มีองค์ประกอบหลัก 4 องค์ประกอบ คือ แหล่งกำเนิดสาร (Source) สาร (Message) ช่องทาง (Channel) และผู้รับสาร (Receiver) หรือเรียกย่อเป็น S-M-C-R Communication Model ซึ่งให้มิติของแต่ละองค์ประกอบในระบบของการสื่อสาร ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 6 แสดงองค์ประกอบของการสื่อสาร ตามแนวคิดของเควิด เบอร์โล

จากแนวทฤษฎีการสื่อสารของ เควิด เบอร์โล ได้แจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับองค์ประกอบของการสื่อสารมี 4 องค์ประกอบหลัก คือ

1. ผู้ส่งสาร (Sender) หรือ แหล่งสาร (Source)

หมายถึง บุคคล หรือ กลุ่มคน หรือ สถาบัน ที่เป็นเจ้าของ หรือ ผู้ส่งสาร หรือ แหล่งสารของข้อมูลข่าวสาร (Message) ที่ทำการสื่อสาร (Communicating) ในการสื่อสารครั้งใดก็ตาม ผู้ส่งสาร หรือ แหล่งสาร จะปรากฏตัวและทำการสื่อสารในขณะที่ทำการสื่อสารหรือไม่ก็ได้ เช่น การพูดแบบเผชิญหน้า การดำเนินรายการโทรทัศน์ เป็นต้น ผู้ส่งสารจะปรากฏตัวให้ผู้รับสารเห็น แต่การสื่อสารของผู้จัดรายการวิทยุกระจายเสียง การพูดผ่านโทรศัพท์ ผู้รับสารจะไม่สามารถเห็นตัวผู้ส่งสารแต่จะสามารถรับทราบว่าใครคือ ผู้ส่งสาร ส่วนการสื่อสารผ่านสื่อสิ่งพิมพ์บางครั้งผู้ส่งสาร (ผู้เขียน) จะมีชื่อให้ผู้รับสาร (ผู้อ่าน) สามารถทราบได้ว่า ใครคือผู้ส่งสาร แต่บางส่วนเช่น ข่าวสาร

ประเภทข่าว มักจะไม่เขียนชื่อผู้สื่อข่าว (ผู้ส่งสาร) ให้ผู้รับสารทราบ แต่โดยทางอ้อมเป็นที่ทราบ ว่าทีมงานที่อยู่เบื้องหลัง (Media) ในที่นี้หมายถึง กองบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ฉบับนั้นเองเป็นผู้ส่งสาร เป็นต้น

เดวิด เบอร์โต ได้ให้รายละเอียดในองค์ประกอบต่างๆของผู้ส่งสาร ที่จะส่งผลต่อการสื่อสาร เช่น

1.) **พินความรู้ (Knowledge)** ในเรื่องที่จะสื่อสาร ผู้ส่งสารมีความรู้ความเข้าใจหรือมีข้อมูลในเรื่องที่จะทำการสื่อสารนั้นมากน้อยเพียงใด ถ้ามีความรู้ความเข้าใจมากย่อมจะสามารถออกแบบสาร (Message) เพื่อใช้ในการสื่อสารได้ถูกต้องและดีกว่าผู้ที่มีพินความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่ทำการสื่อสารน้อย หรือมีข้อมูลน้อย

2.) **ทักษะทางการสื่อสาร (Communication Skills)** ของผู้ส่งสาร หมายถึงการมีทักษะทางการสื่อสาร คือ ทักษะการพูด การอ่าน การเขียน การพูด และการแสดงออกทางกิริยาท่าทางของผู้ส่งสารมีมากน้อยเพียงใด ผู้ส่งสารที่มีทักษะทางการสื่อสารมากย่อมจะสามารถทำการสื่อสารได้ดีกว่าผู้ส่งสารที่มีทักษะทางการสื่อสารน้อยกว่า

3.) **ทัศนคติ (Attitude)** ของผู้ส่งสารต่อการที่จะทำการสื่อสาร หมายถึง ผู้ที่ทำการสื่อสารมีทัศนคติที่ดี หรือ มีเจตนาดี หรือตั้งใจที่จะสื่อสารในเรื่องที่จะทำการสื่อสารอย่างจริงจังมากน้อยเพียงใด ผู้ส่งสารจะสามารถสื่อสารในเรื่องที่ตนเองชอบ รัก หรือมีความตั้งใจจริงมากกว่าเรื่องที่ไม่ชอบ หรือไม่ได้ตั้งใจ เพราะนอกจากจะไม่ทุ่มเทพลังในการค้นหาข้อเท็จจริง ไม่ตั้งใจสรรหาคำ หรือข้อความที่จะทำการสื่อสารอย่างจริงจังแล้ว ยังจะทำให้มีวิธีการแสดงออกด้านอื่นๆ เช่น ทางสีหน้า แววตา ก็จะ ไม่ออก (ในทางที่ดี) เช่นเดียวกันกับการสื่อสารในเรื่องที่ตนเองชอบ หรือตั้งใจ ทำให้ความเชื่อมั่นของผู้รับสารน้อยลงตามไปด้วย

4.) **โครงสร้างทางสังคม (Social Structure)** หมายถึง ตำแหน่งทางโครงสร้างทางสังคมของผู้ส่งสารดำรงเป็นอยู่ และความเข้าใจในระบบหรือธรรมเนียมที่ยึดถือในโครงสร้างของสังคม ผู้ส่งสารที่ดำรงในตำแหน่งที่สำคัญหรือเป็นที่ยอมรับทางสังคมย่อมมีพลังในการสื่อสารสูงกว่าผู้ที่มีสถานะด้อยกว่าแม้จะพูดในเรื่องเดียวกัน และถ้ามีความเข้าใจในธรรมเนียมปฏิบัติในสังคมแต่ละสังคม เช่น สังคมที่ยึดถือระดับอาวุโสสังคมที่ยึดถือในฐานะนักรักดี เป็นต้น ถ้าผู้ที่ทำการสื่อสารมีความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวย่อมจะสามารถเลือกสรรศัพท์ และวิธีการพูดที่เหมาะสม หรือสอดคล้องกับการยึดถือของผู้รับสาร จะช่วยทำให้การสื่อสารมีผลสัมฤทธิ์ได้ดีกว่า หรือในทางกลับกันหากไม่เข้าใจหรือมีการใช้ผิดๆ อาจจะทำให้การสื่อสารไม่ได้ผลหรือไม่ สามารถทำการสื่อสารระหว่างกันได้เลยก็เป็นได้

5.) **วัฒนธรรม (Culture)** องค์ประกอบด้านวัฒนธรรม ในทางการสื่อสาร หมายถึง ความรู้ความเข้าใจใน และการปฏิบัติวัฒนธรรมของสังคมที่เราจะทำการสื่อสารด้วยได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ในที่นี้ยังมีความหมายกว้างถึงศาสนา และ วิถีชีวิตที่เขาดำรงอยู่ด้วย องค์ประกอบด้านนี้

สำหรับสังคมตะวันตกแล้วจะมีความหมายคล้ายคลึงกับ องค์ประกอบด้าน โครงสร้างทางสังคม เพราะวัฒนธรรมของชาวตะวันตกมีฐานจากศาสนาและความเชื่อมากกว่าสังคมตะวันตก องค์ประกอบทางการสื่อสารด้านนี้หากผู้ส่งสารมีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมของผู้รับสารมากเท่าใดย่อมจะส่งผลสัมฤทธิ์ในการสื่อสารได้มากเท่านั้นเช่นกัน

2. ข้อมูลข่าวสาร (Message)

ข้อมูลข่าวสาร หรือ สาร เป็นองค์ประกอบหนึ่งของระบบการสื่อสารตามแนวคิดของ เดวิด เฮอร์โธ โดยองค์ประกอบภายในที่สำคัญดังนี้

1.) หน่วยคำ (Element) หมายถึงรากฐานของภาษาที่สำคัญที่สุด คือ หน่วยคำหรือ คำศัพท์ที่มีความหมาย ผู้สื่อสารจะต้องรู้วงศัพท์ที่กว้างขวางมากพอ หรือที่ตรงกับเนื้อหาของสารที่จะทำการสื่อสารอย่างถูกต้อง จึงจะสามารถนำมาเรียบเรียงในความหมายที่ถูกต้องตามที่ทำการสื่อสารได้ ผู้ส่งสารที่มีขีดจำกัดด้านคำศัพท์ย่อมจะไม่สามารถทำการสื่อสารได้ตรงหรือครอบคลุมกับเนื้อหาที่ต้องการจะทำการสื่อได้

2.) การจัดเรียบเรียงข้อความ (Treatment) หมายถึง ความสามารถในการจัดเรียบเรียงข้อความที่ถูกต้องเหมาะสม นอกจากจะต้องคำนึงถึงหลักไวยากรณ์และหลักการใช้ภาษาของแต่ละภาษาที่จะใช้ในการสื่อสารกันแล้วยังจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบอื่นๆที่เกี่ยวข้องด้วย เช่น ระเบียบแบบแผน โครงสร้างทางสังคม และวัฒนธรรมที่มาเกี่ยวข้องกับการใช้ภาษา เป็นต้น การจัดเรียบเรียงถ้อยคำ หรือข้อความที่ดีย่อมส่งผลดีต่อประสิทธิภาพการสื่อสารด้วยเสมอ

3.) เนื้อหาสาระ (Content) หมายถึง ความหมายใจความ หรือ เจตนาในสาระที่ต้องการสื่อสาร คืออะไร อย่างไร ต้องการสื่อสารเพื่อให้เกิดผลอะไร เป็นต้น การทำความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งในเนื้อหาสาระก็เป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งที่จะส่งผลต่อประสิทธิภาพในการสื่อสารเช่นเดียวกับองค์ประกอบด้านอื่นๆด้วย

3. สื่อหรือช่องทาง (Media or Channel)

สื่อหรือช่องทางการสื่อสาร หมายถึง การเลือกรูปแบบของการถ่ายทอด (Mode) ไปยังประสาทการรับรู้ของผู้รับสาร เช่น รับสารด้วยการฟัง (Hearing) การมองเห็น (Seeing) การสัมผัส (Touching) และ การลิ้มรส (Tasting) เมื่อต้องการให้ผู้รับสารรับสารแบบใด เช่น ให้เขาได้ยินได้ฟัง หรือให้เขาได้เห็น หรือให้เขาได้ทั้งเห็นภาพและได้ยินเสียง เป็นต้น ผู้ส่งสารจะต้องเลือกประเภทของสื่อที่มีธรรมชาติของตัวมันเองที่ต้องการ เช่น การพูด วิทยุ เทป เป็นสื่อประเภทเสียง รับสารได้ด้วยการฟัง สื่อประเภทสิ่งพิมพ์ให้สารประเภทตัวหนังสือและรูปภาพสามารถรับสาร

ด้วยการอ่าน โทรทัศน์ และภาพยนตร์เป็นสื่อที่ให้การประเภทภาพเคลื่อนไหวและเสียง ซึ่งจะสามารถรับสารได้ทั้งด้วยการมองและการฟังเป็นต้น การเลือกประเภทของสื่อหรือช่องทางที่เหมาะสมกับธรรมชาติของของสารและผู้รับสารจะส่งผลต่อประสิทธิภาพของการสื่อสารอีกประการหนึ่งเช่นกัน

4. ผู้รับสาร (Receiver)

ผู้รับสาร เป็นองค์ประกอบทางการสื่อสารองค์ประกอบหนึ่ง มีความสำคัญเท่าๆกับผู้ส่งสาร ในทางการสื่อสารถ้าคุณลักษณะของผู้ส่งสาร และผู้รับสารมีความเหมือนกัน หรือทัดเทียมกันมากเท่าใด เช่น มีพื้นความรู้แนวและระดับเดียวกัน มีทัศนคติต่อเรื่องที่จะสื่อสารเหมือนกัน มีทักษะทางการสื่อสาร มีความรู้ความเข้าใจในโครงสร้างทางสังคม และวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน หรือมีวัฒนธรรมเดียวกัน การสื่อสารก็จะมีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น เดวิด เบอร์โล ได้เน้นองค์ประกอบย่อยของผู้รับสารต่างจากผู้ส่งสารในประเด็นหนึ่ง คือ การยอมรับ (Acknowledgment) ในเนื้อหาสาระที่ทำการสื่อสาร หรือการยอมรับในตัวผู้ส่งสารของผู้รับสาร กล่าวคือ ถ้าผู้รับสารมีการยอมรับต่อตัวผู้ส่งสาร หรือยอมรับต่อเนื้อหาสาระก่อนทำการสื่อสาร หรือระหว่างการสื่อสารมากเท่าใดแล้วย่อมจะส่งผลต่อความยินดีที่จะรับสาร ความตั้งใจที่จะรับสาร และสมาธิในขณะที่รับสาร และอื่นๆที่คิดว่า ย่อมส่งผลต่อการสื่อสารอีกประการหนึ่งด้วยเช่นกัน

ทฤษฎีการสื่อสารมวลชน (Mass Communication's Theories)

ทฤษฎีการสื่อสารมวลชน (Mass Communication Theories) ทฤษฎีแต่ละทฤษฎีมีความเชื่อว่า พฤติกรรมหรืออิทธิพลสื่อมวลชน หรือ การสื่อสารมวลชนที่ส่งผลต่อการรับข้อมูลข่าวสารแก่ผู้รับสาร มีแนวคิดแตกต่างกันหลากหลายความคิด ดังทฤษฎีทางการสื่อสารมวลชนที่สำคัญๆ หลายทฤษฎี (อนันต์ธนา อังกินันท์ และ เกื้อกุล คุปรัตน์, 2530 : 71 - 81) ดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีเข็มฉีดยา หรือ การสื่อสารจังหวะเดียว (Hypodermic Needle Theory or One – step Flow Communication)

ทฤษฎีเข็มฉีดยา หรือ ทฤษฎีการสื่อสารจังหวะเดียว เป็นทฤษฎีที่มีการคิดค้นในยุคแรกของการสื่อสารมวลชน ซึ่งเกิดขึ้นในยุคการปฏิวัติอุตสาหกรรม จากแรงงานฝีมือของมนุษย์เป็นหลักสู่ยุคการใช้ศักยภาพของคนบวกกับศักยภาพของเครื่องจักร ส่งผลทำให้ประสิทธิภาพการผลิตจากที่ได้จำนวนที่ละน้อยๆสู่ยุคการผลิตแบบจำนวนมาก ๆ (Mass Production) ผลักดันให้ผลิตสู่ผู้

บริโภคจำนวนมากในเวลาไม่มากนัก ส่งผลทำให้สังคมแต่ละสังคมมีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ อย่างได้ชัด เช่น มีโทรทัศน์เป็นสื่อในการรับข่าวสารข้อมูลเหมือนกันแม้จะอยู่ต่างรัฐ ทำให้คนจำนวนมากได้รับข่าวสารข้อมูลเดียวกัน มีปฏิกริยาต่อข่าวสารข้อมูลนั้นๆ ใกล้เคียงกัน และมักจะเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตตามกันอย่างเห็นได้ชัด ผิดกับสังคมยุคก่อนที่จะส่งผลได้อย่างช้ามาก เป็นต้น และเป็นยุคต้นของสื่อมวลชน (Mass Media) ประเภทต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง ภาพยนตร์ และวิทยุโทรทัศน์ เป็นสื่อมวลชนที่มีอิทธิพลในการเสนอข่าวสารข้อมูลด้านต่างๆสู่สังคมในแต่ละภูมิภาค ทำให้คนจำนวนมากรับรู้สิ่งเดียวกัน มีความคิดใกล้เคียงกัน และบรรดาทบพรรคการเมือง บทวิจารณ์ในหนังสือพิมพ์ หรือสื่อมวลชนประเภทอื่นมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในทิศทางเดียวกันสูงมาก เสมือนคนไข้โรคเดียวกัน เมื่อได้รับการฉีดยารักษาชนิดเดียวกัน มักจะหายไข้ได้พร้อมกัน หรือเหมือนกัน จึงมีแนวคิดแบบทฤษฎีเข็มฉีดยานี้ขึ้น

ทฤษฎีเข็มฉีดยามีแนวความคิดว่า ข่าวสารข้อมูลที่เสนอโดยสื่อมวลชน สามารถทำให้มวลชนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ผู้ส่งสารอยากให้เป็นไปได้ เสมือนกับการใช้ยาและเข็มฉีดยา ฉีดเข้ากับคนไข้แล้ว จะสามารถทำให้คนไข้หายจากโรคหรืออาการป่วยไข้ต่างๆ ได้ ผู้ส่งสารต้องการให้มวลชนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างไร สามารถกระทำได้โดยการเสนอเนื้อหาสาระผ่านสื่อมวลชน ชุมหาชน แล้วมหาชนจะมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่สื่อมวลชนต้องการจะให้

2. ทฤษฎีการสื่อสารสองจังหวะ (Two-step Flow Communication)

ทฤษฎีการสื่อสารสองจังหวะ เป็นทฤษฎีทางการสื่อสารมวลชนทฤษฎีหนึ่งที่คิดขึ้นโดย พอล เอฟ. ลาซาร์สเฟลด์ (Paul F. Lazarsfeld) มีแนวความคิดว่า พฤติกรรมที่เกิดขึ้นในการสื่อสารมวลชนในแต่ละมวลชน คือ มวลชนจะรับข่าวสารข้อมูลจากสื่อมวลชนแล้ว จะมีปฏิกริยาอย่างจริงจังต่อเมื่อได้มี “ผู้นำทางความคิด (Opinion Leader)” ของแต่ละมวลชน หรือ สังคม มาชี้แนะในเรื่องดังกล่าวกับมวลชนแล้วมวลชนจึงจะเกิดการยอมรับ และมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงตามที่ผู้ส่งสารต้องการ การสื่อสารจากผู้ส่งสารถึงผู้รับสารจึงเสมือนการสื่อสารสองจังหวะ (Two - step Flow Communication) ต้องผ่าน “คนกลาง” หรือ “ผู้นำทางความคิด” อีกทอดหนึ่ง ซึ่งจะต่างกับแนวความคิดกับทฤษฎีการสื่อสารจังหวะเดียว

ตามแนวทฤษฎีนี้เชื่อว่า สื่อมวลชน และ ผู้นำทางความคิด มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อการยอมรับข่าวสารข้อมูล และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมวลชน (ผู้รับสาร)

3. ทฤษฎีการกำหนดระเบียบวาระในความคิด (Agenda - Setting Theory)

ทฤษฎีการกำหนดระเบียบวาระในความคิด (สมอง) เป็นทฤษฎีทางการสื่อสารมวลชนที่มีแนวความคิดว่า สื่อมวลชน (Mass Media) สามารถเลือกสรรหรือเลือกเฟ้นข้อมูลข่าวสาร (แม้แต่การตกแต่งข่าวสารข้อมูล) ตามที่สื่อมวลชนต้องการ หรือเห็นด้วย แล้วนำเสนออย่างเป็นระบบ บนฐานเจตนาเพื่อสร้างระเบียบวาระในการคิด หรือ เกิดภาพในสมอง หรือภาพลักษณ์ในสมอง (Pictures - in - our - heads) ของมวลชนผู้รับ หรือบริโศกข่าวสารข้อมูล ต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามที่คุณส่งสาร (สื่อมวลชน) ต้องการได้ เช่น ภาพลักษณ์ของประเทศอเมริกาเป็นเหมือนตำราของโลกร หรือ อัครวินม้าขาวของโลกผู้มาปราบอธรรม ต่อกรณีความทุกความขัดแย้งต่างๆ ในโลก เช่นที่ เวียดนาม สงครามอ่าวเปอร์เซีย เป็นต้น ทั้งนี้การกระทำของอเมริกาจะสามารถตีความเป็น การกระทำที่เป็นการแทรกแซงกิจการภายในประเทศอื่นก็ได้ แต่เนื่องจากภาพในสมอง หรือภาพลักษณ์ในสมองของมวลชนต่อประเทศอเมริกาที่ถูกกำหนดระเบียบวาระทางความคิด จากการนำเสนอข่าวสารข้อมูลของสื่อมวลชนทำให้คนส่วนใหญ่มีความคิดตาม (อเมริกาทำถูกต้อง) มวลชนจึงยอมรับว่าอเมริกากระทำถูกต้องเหมาะสม ตามที่สื่อมวลชนได้จัดระเบียบวาระอย่างต่อเนื่องจนเกิดภาพลักษณ์ ตำราของโลกรในสมองของมวลชนผู้รับสาร เป็นต้น

ภาพที่สื่อมวลชนเจตนาทำให้เกิดเป็นภาพลักษณ์ในสมอง หรือ ภาพลักษณ์เช่นนี้เป็นผลจากการเสนอข่าวสารอย่างมีเจตนาของสื่อมวลชนอย่างเป็นระบบ ซึ่งสื่อมวลชนสามารถเลือกสรรข่าวสารข้อมูลที่จะเสนอ สามารถตกแต่งหรือเสริม และสามารถจัดเสนอข่าวสารข้อมูลอย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดหรือทัศนคติต่อสิ่งใดอย่างไรก็ได้ขึ้นอยู่กับเจตนาของสื่อมวลชน

สื่อมวลชน (Mass Media)

สื่อมวลชน (Mass Media) หมายถึง สื่อที่ทำหน้าที่ส่งทอดข่าวสารข้อมูลจากผู้ส่งสารสู่ผู้รับสารที่เป็นมวลชน (Mass) หรือ กลุ่มผู้รับสารจำนวนมากๆในเวลาเดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน เช่นวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ โปสเตอร์ แผ่นคัดเอาท์ แผ่นคิดโฆษณาข้างรถยนต์ประจำทาง เสียงตามสาย หนังสือดูง ติเกะมะโนราห์ ภาพยนตร์ เป็นต้น ผู้ที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับสื่อมวลชนเรียกว่า “นักสื่อสารมวลชน”

สื่อมวลชนมีหน้าที่หลักๆดังต่อไปนี้ (Wright, 1964 : 97., DeFleur, 1981 : 115)

1. ทำหน้าที่รายงานข่าวสาร เหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกสังคมที่มีความเกี่ยวข้อง และมีผลกระทบต่อผู้รับสาร
2. ประสานส่วนต่างๆในสังคมให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้ โดยการทำหน้าที่อธิบาย แปลความหมาย แสดงความคิดเห็น หรือเสนอแนะแนวทางปฏิบัติต่อเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น เพื่อให้ผู้อ่านมีความเข้าใจและสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม
3. สืบทอควัฒนธรรมของสังคม (องค์ความรู้ ภูมิปัญญา ค่านิยม วิถีชีวิต วิถีคิด ฯลฯ) ภายในสมาชิกของสังคมจากรุ่นหนึ่ง(Generation)ไปสู่สมาชิกของสังคมอีกรุ่นหนึ่ง หรือ ผู้สังคมภายนอก
4. ทำหน้าที่ให้ความบันเทิง นันทนาการ เพื่อผ่อนคลาย หรือลดความตึงเครียดแก่สมาชิกในสังคม
5. ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการประชาสัมพันธ์ หรือ โฆษณา

ประเภทของสื่อมวลชน

สื่อมวลชนมีมากมายหลายประเภท มีวิวัฒนาการการคิดค้นมาทำหน้าที่ในการสื่อสารมวลชนอย่างต่อเนื่องตลอดมา สื่อมวลชนที่มีบทบาทสำคัญสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. หนังสือพิมพ์ (Newspaper)

หนังสือพิมพ์เป็นสื่อมวลชนประเภทสิ่งพิมพ์ (Printed Mass Media) ชนิดหนึ่งที่มีประวัติของตนเองมายาวนาน และยังคงมีบทบาทในการทำหน้าที่ด้านการสื่อสารมวลชนเกือบทุกสังคมทุกแห่งในโลกจนกระทั่งปัจจุบันนี้ หนังสือพิมพ์ปัจจุบันยังสามารถเอาชนะข้อจำกัดในเรื่องความล่าช้าในการเตรียมข่าวสารข้อมูล กระบวนการพิมพ์ กระบวนการขนส่ง และการจัดจำหน่าย ด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยทำให้สามารถลดข้อจำกัดที่เป็นจุดอ่อนของสื่อประเภทหนังสือพิมพ์ดังกล่าว เช่นในอดีตได้อย่างสิ้นเชิง แม้แต่ในประเทศไทยปัจจุบันหนังสือพิมพ์สามารถพิมพ์จำหน่ายถึงวันละ 2 รอบ (รอบเช้า และรอบบ่าย)หรือมากกว่า มีจำนวนหนังสือพิมพ์จากสำนักพิมพ์ต่างๆ ออกมาทำหน้าที่มากกว่าวันละ 10 ฉบับ ทั้งในภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ หนังสือพิมพ์ที่ได้รับความนิยมสูงมียอดจำหน่ายมากกว่าแสนฉบับต่อวัน

วงการหนังสือพิมพ์กำลังพัฒนาการจากสิ่งพิมพ์ที่ใช้กระดาษและหมึกพิมพ์เช่นที่เคยเป็นมาก้าวหน้าสู่ยุค “หนังสือพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ - Electronic Newspaper” หรือ “ข่าวสารอิเล็กทรอนิกส์ - Electronics News” ให้บริการข่าว และข่าวสารข้อมูลผ่านระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ (Computer Networking) ให้ผู้บริโภคเลือกบริโภคควบคู่กับหนังสือพิมพ์ปกติ และอาจจะก้าวสู่ยุคอวสานของหนังสือพิมพ์แบบกระดาษในอนาคตอันไม่ไกลอย่างแน่นอน

ข้อดีของสื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์ มีดังนี้

- 1.) สามารถให้ข่าว ข่าวสารข้อมูลจากแหล่งข่าว แหล่งข้อมูลต่างๆจากทั่วโลกมาให้มวลชนได้ในเวลารวดเร็ว
- 2.) สามารถให้รายละเอียดของเนื้อหาข่าว ข้อมูลข่าวสารอื่นๆได้มากกว่าสื่อมวลชนประเภทอื่นๆ
- 3.) สามารถเก็บข่าวสารข้อมูลได้นาน สามารถสืบค้น ทบทวน นำมาใช้ใหม่ได้
- 4.) สามารถให้ความรู้ที่เชื่อมั่น ความน่าเชื่อถือต่อข่าว หรือข่าวสารข้อมูลที่เสนอสูง
- 5.) สามารถเข้าถึงผู้อ่านได้เป็นจำนวนมาก เพราะมีราคาไม่แพงนัก และสามารถอ่านร่วมกันได้
- 6.) สามารถใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชาติ

สื่อมวลชนประเภทสิ่งพิมพ์ที่มีจำหน่ายใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มาจากส่วนกลาง มีจำหน่ายในตัวจังหวัดต่างๆเกือบทุกฉบับทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาจีน ส่วนระดับอำเภอจะมีหนังสือพิมพ์ที่เป็นขอยกนิยมีจำหน่าย เช่น ไทยรัฐ เดลินิวส์ มติชน บ้านเมือง และอื่นๆ ระดับอำเภอจะมีจำนวนของหนังสือพิมพ์น้อยลงเมื่อเปรียบเทียบกับระดับจังหวัด ส่วนระดับตำบลหมู่บ้านเกือบจะไม่มีจำหน่ายคามร้านหรือแผงหนังสืออย่างเช่นในเมือง ทั้งนี้เพราะมีความต้องการของคนในพื้นที่ที่จะบริโภคข่าวสารผ่านหนังสือพิมพ์ด้วยการซื้อด้วยตนเองมีค่อนข้างน้อยมาก แต่ชุมชนมักจะมีสถานที่ที่ได้รับจัดสรรหนังสือพิมพ์เป็นของกลางประจำหมู่บ้านหรือชุมชนจากโครงการต่างๆของทางราชการ เช่น สถานที่ที่เรียกว่า “ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน” ของกรมการศึกษาออกโรงเรียน จัดบริการหนังสือพิมพ์รายวันให้ชาวบ้านในชุมชนได้อ่าน โดยจัดให้ที่อ่านหนังสือพิมพ์ละ 1-3 ฉบับ ชาวบ้านจะเวียนกันมาอ่าน การจัดส่งอาจจะล่าช้ากว่าปกติบ้างขึ้นอยู่กับสภาพทางภูมิศาสตร์ หลายชุมชนที่ตั้งอยู่ในชนบทห่างไกลจะอ่านหนังสือพิมพ์ล่าช้ากว่าวันที่ที่พิมพ์ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์ถึง 2-3 วันก็มี

2. โปสเตอร์ และเอกสารแผ่นปลิว (Poster and Leaflets)

โปสเตอร์ และ เอกสารแผ่นปลิวเป็นสื่อมวลชนประเภทสิ่งพิมพ์อีกชนิดหนึ่งที่สามารถเป็นสื่อที่ให้ข้อมูลข่าวสารสู่มวลชนได้ดี และเป็นสื่อที่มีการนำมาใช้เป็นจำนวนมากในกิจการต่างๆ ชนิดหนึ่ง โปสเตอร์และเอกสารแผ่นปลิวมีข้อดีหรือข้อได้เปรียบตามธรรมชาติของสื่อประเภทนี้ ดังต่อไปนี้

- 1.) เป็นสื่อที่ใช้ในการให้ข่าวสารข้อมูลแบบสรุปสั้นๆ กระชับ เข้าใจง่ายและรวดเร็ว เหมาะกับการให้ข้อมูลที่ผู้บริโภคมิมีเวลาในการอ่านมากนัก หรือไม่ชอบอ่านรายละเอียดของข้อมูลข่าวสาร
- 2.) เป็นสื่อที่มีสีสันสวยงาม และสามารถคิด หรือนำเสนอและ ณ สถานที่หรือตำแหน่งที่สามารถดึงดูดความสนใจจากผู้อ่านได้อย่างถึงตัวทุกที่ ทุกเวลามากกว่าในอัตราค่าใช้จ่ายที่ไม่แพงจนเกินไป
- 3.) สามารถทำหน้าที่เป็นสื่อในการแจ้งข้อมูลข่าวสารให้รับทราบ เตือนให้ระวัง เชิญชวน หรือนำแนะแก่มวลชนได้ในเวลาอันสั้นกว่าสื่อประเภทอื่น
- 4.) เป็นสื่อที่คงสภาพได้นาน สามารถทำหน้าที่ในการให้ข่าว หรือข้อมูลข่าวสารได้ในระยะเวลาที่ยาวนานกว่าสื่อมวลชนประเภทอื่น

ในชุมชนต่างๆ มักจะได้รับสื่อมวลชนประเภทนี้จากหน่วยงานทางราชการที่ใช้เป็นสื่อประเภทสิ่งพิมพ์เป็นสื่อในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ เช่น กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย หน่วยป้องกันและปราบปรามสิ่งเสพติด เป็นต้น ส่วนที่เป็นของภาคเอกชน มักจะเป็นโปสเตอร์ หรือเอกสารแผ่นปลิวที่ใช้ในงานโฆษณาสินค้าหรือการบริการมากกว่างานประชาสัมพันธ์ สื่อประเภทนี้มักจะคิดให้ประชาชนได้อ่านตามที่ชุมนุมในชุมชน เช่น ร้านน้ำชาในหมู่บ้าน ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน โรงเรียน สถานีอนามัย หน้าบ้านของประชาชน มัสยิด วัด เป็นต้น ภาษาที่ใช้จะใช้ภาษาไทยเป็นหลัก จะมีการใช้ภาษามลายูบ้างเฉพาะสื่อที่ผลิตในพื้นที่เท่านั้น

3. วิทยุกระจายเสียง (Radio Station)

สถานีวิทยุกระจายเสียง เป็นสื่อมวลชนประเภทอิเล็กทรอนิกส์ชนิดหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อมวลชนมาเป็นระยะเวลายาวนานจนถึงปัจจุบัน วิทยุกระจายเสียงคลื่นสาธารณะ (Public Wave) มีการนำมาใช้เพื่อจุดประสงค์ต่างๆอย่างกว้างขวาง ทั้งเพื่อการพัฒนาประเทศ การประชาสัมพันธ์

การโฆษณา การศึกษา การรักษาความมั่นคงของประเทศ การธุรกิจ และอื่นๆ ข้อดี ของ สื่อมวลชนประเภทวิทยุกระจายเสียงมีดังนี้

- 1.) สามารถเสนอข่าว ข้อมูลข่าวสารถึงมวลชนได้อย่างรวดเร็วเกือบจะทันทีที่เกิดเหตุการณ์
- 2.) สามารถให้ข่าว ข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่องได้อย่างรวดเร็ว ทำให้สามารถดึงดูดความสนใจของมวลชนในการติดตามการเสนอข่าว หรือข้อมูลข่าวสาร ได้สูงกว่าสื่อชนิดอื่น
- 3.) มีราคาไม่แพงนัก มวลชนสามารถมีเครื่องรับวิทยุได้มากกว่าสื่อมวลชนประเภทอื่นๆ ทำให้ข่าว ข้อมูลข่าวสารที่ส่งไปไปถึงกลุ่มผู้ฟัง ได้อย่างกว้างขวางกว่า
- 4.) มีพลังด้านความรู้สึคนำเชื่อถือ น่าติดตาม เป็นแหล่งอ้างอิงของผู้ฟังสูง
- 5.) สามารถให้เนื้อหาสาระได้หลากหลาย และมีการเสนอสู่มวลชนตลอดเวลา เกือบ 24 ชั่วโมง หรือบางสถานีจะเสนอตลอด 24 ชั่วโมงก็มี

ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประชาชนสามารถรับคลื่นวิทยุสาธารณะได้ทั้งภาค เอ.เอ็ม และ เอฟ.เอ็ม มีจำนวนมากกว่า 20 สถานี ส่วนในพื้นที่บางพื้นที่ยังสามารถรับสัญญาณจากสถานีวิทยุจากประเทศมาเลเซียอีกไม่น้อยกว่า 2 สถานี

สถานีวิทยุกระจายเสียงใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้จะใช้ภาษาไทยกลางเป็นหลักในการดำเนินรายการตามมาตรฐานของสถานีวิทยุกระจายเสียงทั่วไป และมีการใช้ภาษาท้องถิ่น (ภาษาปักษ์ใต้หรือภาษาไทยใต้ และภาษามลายูท้องถิ่น) ในบางรายการของแต่ละสถานี ส่วนสัญญาณวิทยุกระจายเสียงที่รับคลื่นจากประเทศมาเลเซีย จะเป็นสัญญาณจากสถานีวิทยุกระจายเสียง Radio & Television Malaysia (RTM.) แต่ละสถานีจะใช้ภาษาหลักแตกต่างกัน เช่น สถานีวิทยุกระจายเสียง RTM - 3 ใช้ภาษามลายูกลางเป็นภาษาหลัก RTM - 4 ใช้ภาษาอังกฤษ และจะมีสถานีที่ใช้ภาษาจีน และ ภาษาทมิฬที่สามารถรับฟังได้ในบางพื้นที่ สถานีวิทยุกระจายเสียงทั้งของไทย และมาเลเซีย เป็นสื่อมวลชนหลักที่ทำหน้าที่ให้ข่าวสาร ข้อมูลแก่ประชาชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

4. สถานีวิทยุโทรทัศน์ (Television Station)

วิทยุโทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนประเภทสื่ออิเล็กทรอนิกส์อีกชนิดหนึ่งที่สามารถให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นทั้งเสียง และภาพ มีบทบาทและอิทธิพลในด้านการสื่อสารมวลชนสูง ได้รับการพัฒนาด้านเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่องตลอดมา จนสามารถให้ข่าวสารข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว ทุกเวลา และครอบคลุมพื้นที่เป้าหมายได้เกือบทุกพื้นที่

ข้อดีด้านการสื่อสารของวิทยุโทรทัศน์ สรุปได้ดังนี้

- 1.) สามารถให้ข่าว ข้อมูลข่าวสารที่เห็นจริงเห็นจังมากที่สุดเพราะสามารถให้มิติของข้อมูลทั้งที่เป็นภาพเคลื่อนไหว และเสียง
- 2.) สามารถดึงดูดความสนใจจากมวลชน และมีพลังในด้านความน่าเชื่อถือสูง
- 3.) มีความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และให้รายละเอียดของข่าวสารข้อมูลที่ใกล้ชิดสถานการณ์จริงได้มากกว่า
- 4.) เทคโนโลยีด้านวิทยุโทรทัศน์ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งคุณภาพและราคา จนสามารถส่งสัญญาณได้ทุกพื้นที่ และตลอดเวลา 24 ชั่วโมง เกือบทุกครัวเรือนสามารถมีเครื่องรับโทรทัศน์ และรับข่าว ข้อมูลข่าวสารจากโทรทัศน์เกือบทุกคน และตลอดเวลา

สำหรับสัญญาณวิทยุโทรทัศน์ที่สามารถรับได้ในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ สามารถรับคลื่นสัญญาณจากสถานีส่วนกลาง คือ ช่อง 3 ช่อง 5 ช่อง 7 ช่อง 9 ช่อง 11 และ สถานีโทรทัศน์ที่ส่งสัญญาณในระบบ UHF เช่น สถานีโทรทัศน์ ITV, สถานีโทรทัศน์ IBC และ รายการ Direct to Home Television – DTH TV. System ของ กรมการศึกษานอกโรงเรียน เป็นต้น ในบริเวณใกล้ชายแดน หรือ บางบ้านที่ติดตั้งเสาอากาศพิเศษ จะสามารถรับชมรายการโทรทัศน์จากประเทศมาเลเซีย จากสถานี RTM 1 , RTM 2 และ RTM 3 ได้ ฉะนั้นในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้จะไม่มีปัญหาด้านพื้นที่จุดบอดของคลื่นวิทยุโทรทัศน์ แต่จะมีปัญหาทั่วไปคือ กำลังซื้อเครื่องรับของประชาชนยังมีค่อนข้างน้อย ยังมีบ้านเรือนอีกจำนวนมากที่ไม่มีเครื่องรับโทรทัศน์ประจำบ้าน แต่ส่วนใหญ่จะสามารถรับข่าวสารข้อมูลจากสื่อโทรทัศน์เป็นครั้งคราวจากเครื่องรับโทรทัศน์สาธารณะที่ทางราชการ ได้จัดสรรเครื่องรับผ่านโครงการต่างๆแก่ชุมชน หรือเครื่องของเพื่อนบ้านในแต่ละชุมชน เช่น ร้านน้ำชาประจำหมู่บ้าน หรือบ้านเพื่อนบ้านที่มีฐานะดี เป็นต้น

6. คอมพิวเตอร์เครือข่าย (Networking Computer)

คอมพิวเตอร์เครือข่ายเป็นสื่อมวลชนอิเล็กทรอนิกส์ชนิดล่าสุดในยุคปัจจุบัน เริ่มมีบทบาทในทางการสื่อสารของสังคมยุคใหม่สูงขึ้นตามลำดับ เทคโนโลยีด้านนี้ได้รับการพัฒนาจนสามารถจะเชื่อมโยงกันระหว่างเครื่องคอมพิวเตอร์จากที่หนึ่งไปยังที่ต่างๆในระบบเครือข่ายได้เกือบทั่วโลก และเป็นเทคโนโลยีที่นับวันจะยังมีราคาถูกลงเรื่อยๆ มีเครือข่ายที่เป็นตัวกลางในการให้บริการเชื่อมโยงเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างคอมพิวเตอร์เพิ่มขึ้นมากมาย อาทิเช่น World Wide Web , Internet , Intranet และอื่นๆ เป็นต้น

ข้อดีของสื่อคอมพิวเตอร์เครือข่ายสรุปได้ดังนี้

- 1.) เป็นสื่อที่ให้บริการชนิดถึงที่ ทุกเวลา (Any Where and Any Time Mass Media) ทำให้สะดวก และสนองความต้องการของมวลชนได้มากกว่า

- 2.) สามารถให้โอกาส ให้เสรีภาพในการสื่อสารตามที่แต่ละบุคคลสนใจได้มากกว่า จึงเป็นสื่อมวลชนที่ได้รับความนิยมสูง
- 3.) สามารถให้หรือรับข่าว หรือข้อมูลข่าวสารได้รวดเร็ว ครอบคลุมทั่วโลก มีพลังในการมีส่วนร่วม และแลกเปลี่ยนข้อมูลแบบทางไกลสูง (Remote Interactive Mass Media)
- 4.) สามารถให้หรือรับข่าวสารข้อมูลที่ทันสมัยได้อย่างรวดเร็ว และสามารถรับรายละเอียดของข้อมูลได้มากกว่า

คอมพิวเตอร์เป็นสื่อยุคใหม่ แม้จะมีราคาถูกลงเรื่อยๆ แต่สำหรับประชาชนทั่วไปแล้วถือว่าเป็นสื่อมวลชนที่มีราคาค่อนข้างแพง เป็นนวัตกรรมใหม่ที่ใช้จะต้องมีพื้นฐานความรู้ และเข้าใจวิธีการใช้ที่ยากกว่าสื่อมวลชนประเภทอื่นๆ สำหรับสังคมไทยทั่วไปคอมพิวเตอร์จึงยังเป็นสื่อมวลชนที่มีการใช้งานในวงแคบ ส่วนใหญ่จะเป็นสถานที่ราชการ บริษัทห้างร้าน และกลุ่มปัญญาชนเท่านั้น ยิ่งคอมพิวเตอร์ในระบบเครือข่ายแล้วจะยิ่งมีการใช้น้อยมาก สื่อมวลชนประเภทคอมพิวเตอร์ระบบเครือข่าย จึงถือได้ว่าเป็นสื่อมวลชนที่ยังได้รับการนำใช้งานในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ค่อนข้างน้อย และยังส่งผลกระทบต่อประชาชนทั่วไปน้อยมาก

7. เสี่ยงตามสาย หรือ หอกระจายข่าว

เสี่ยงตามสาย หรือหอกระจายข่าว เป็นสื่อมวลชนที่ให้ข้อมูลข่าวสารได้ในรัศมีที่ค่อนข้างแคบคือในชุมชนหรือสถานที่ที่มีการติดตั้งเท่านั้น ไม่สามารถให้ไต่ถึงทุกบ้านในชุมชน โดยเฉพาะชุมชนที่มีลักษณะการตั้งบ้านเรือนแบบกระจัดกระจายจะยังมีปัญหาด้านการครอบคลุมพื้นที่ แต่หอกระจายข่าว หรือเสี่ยงตามสายก็มีข้อได้เปรียบบางประการเพื่อเปรียบเทียบกับสื่อมวลชนประเภทอื่นๆ ข้อดีของสื่อมวลชนประเภทนี้สรุปได้ดังนี้

- 1.) สามารถให้ข้อมูลข่าวสารถึงสมาชิกในเขตบริการได้มากกว่า สามารถจัดในชุมชนที่เป็นจุดบอดของสื่อมวลชนชนิดอื่นๆ เช่นในชนบทห่างไกล ในถิ่นกันดารเป็นต้น
- 2.) ชุมชนสามารถเป็นเจ้าของ เป็นผู้ดำเนินการและจัดเสนาข่าว หรือข้อมูลข่าวสารของกลุ่มตนเองได้
- 3.) ผู้รับสารมีความรู้สึกใกล้ชิด มีความเกี่ยวข้องกับข่าว ข้อมูลข่าวสารที่เสนอผ่านสื่อชนิดนี้มากกว่าสื่อชนิดอื่นๆ
- 4.) สามารถสร้างความต่อเนื่อง และให้ปฏิภพการสื่อสารต่อเนื่องในรูปแบบอื่นในชุมชน เช่น การตั้งวงสนทนา ทำให้การสื่อสารมีความเข้มข้นมากขึ้น

หากกระจายข่าวหรือเสียงความเสียหายเป็นอุปสรรคต่อสาธารณชนระดับชุมชน หรือ หมู่บ้าน ได้รับการจัดสรรจากงบประมาณของรัฐผ่านกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

กระทรวงมหาดไทย เป็นต้น ดำเนินการจัดโดย คณะกรรมการรับผิดชอบในแต่ละชุมชน ทำหน้าที่จัดเสนอข่าวสารข้อมูลทางราชการ ข้อมูลข่าวสารในชุมชน และอื่นๆ

คุณลักษณะเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับชาวไทยมุสลิมใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ชาวไทยมุสลิม คือชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลามซึ่งมีอยู่ทั่วไปเกือบทุกจังหวัดในทุกภาคของประเทศไทย มีจำนวนประมาณ ร้อยละ 5 ของประชากรของประเทศไทย ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้จะมีมุสลิมหนาแน่นที่สุด คือประมาณร้อยละ 75 ของประชากรในทั้งหมด ด้วยเหตุที่จังหวัดปัตตานีเป็นจังหวัดหนึ่งที่อยู่ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีประวัติของตนเองที่ยาวนาน และเป็นสถานที่แห่งแรกที่อิสลามเข้าไปในประเทศไทย และมีความเจริญพัฒนาแผ่ขยายไปยังเมืองต่างๆจนปัตตานีกลายเป็นศูนย์กลางแห่งการศึกษาอิสลามในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Teeuw & Wyatt ,1970 : 148) คนมุสลิมใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้นอกจากจะมีวิถีชีวิตตามหลักการอิสลามเช่นเดียวกับมุสลิมในภูมิภาคอื่นๆในประเทศไทย และประเทศอื่นๆในโลกแล้ว มุสลิมใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้อาจมีเอกลักษณ์พิเศษต่างๆที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของความเป็นชนชาติมลายูมาก่อนที่จะตกอยู่ภายใต้ปกครองของประเทศไทย ความเป็นชาวมลายูของชาวไทยมุสลิมใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้อาจมีความเข้มข้นสูงจนถึงทุกวันนี้ ชาวไทยมุสลิมใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้จึงมีรายละเอียดในวิถีชีวิต (Way of Life) และ วิถีคิด (Way of Thinking) ตลอดจนคุณลักษณะด้านอื่นๆแตกต่างจากชาวไทยมุสลิมในภูมิภาคอื่น และชาวไทยทั่วไป

สังเขปของข้อมูลที่จะสามารถช่วยในการทำความเข้าใจคุณลักษณะที่เกี่ยวกับชาวไทยมุสลิม สมควรศึกษาข้อมูลสรุปในประเด็นต่างๆที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

องค์ประกอบทางด้านศาสนา

ชาวไทยมุสลิม คือ ชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม ไม่ว่าจะตั้งถิ่นฐานภูมิลำเนา ในประเทศไทย ณ ที่ใดๆก็ตามต่างล้วนเป็นชาวไทยมุสลิม ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามจะมีหลักในการดำเนินชีวิต หรือเรียกว่าวิถีชีวิต (Way of Life) และวิถีคิด(Ways of Thinking) คล้ายคลึงกันทั้งนี้เพราะอิสลามได้กำหนดแนวทางในการดำรงความเป็นมุสลิมไว้เป็นบรรทัดฐานเดียวกัน กล่าวคือ มุสลิมทุกคนจะต้องยึดมั่นในหลักศรัทธา (รูกนอิมาน) และหลักปฏิบัติ (รูกนอิสลาม) ตามที่กำหนดใน

อัล-กุรอาน และ อัล-หะดีษ ซึ่งทั้งสองอย่างนี้เป็นเสมือนธรรมนูญในการดำรงชีวิตของมุสลิมทั่วโลก (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2524 : 21, มัรวาน สะมะฮูน, 2523 : 7, Ashshidiqi and others, 1971 : 15 - 110)

หลักการศรัทธา (รุกนอีมาน)

หลักการศรัทธา(รุกนอีมาน)ที่มุสลิมทุกคนจะต้องศรัทธา เชื่อและยึดมั่นมี 6 ประการ คือ

1. ศรัทธาคืออัลลอฮ. อัลลอฮ.เป็นพระเจ้าองค์เดียวเท่านั้น
2. ศรัทธาในบรรดามะลาอิกะฮ. (บ่าวประเภทหนึ่งของอัลลอฮ.ซึ่งมีคุณลักษณะเฉพาะแตกต่างจากบ่าวที่เป็นสัตว์โลก มะลาอิกะฮ.มีหน้าที่เฉพาะตามที่อัลลอฮ.กำหนด อธิ เช่น คิดตาม บันทึกและรายงานการกระทำของมนุษย์แต่ละคน , ปลิดชีวิตของสิ่งมีชีวิตเมื่อถึงกำหนด เป็นต้น)
3. ศรัทธาในบรรดาคัมภีร์ของอัลลอฮ.ที่ทรงประทานเป็นระยะๆ โดยมีคัมภีร์อัล-กุรอานเป็นคัมภีร์สุดท้ายที่ได้ทรงประทานแก่มนุษยชาติ
4. ศรัทธาคือบรรดาศาสนทูต (ระซูล) ผู้ทำหน้าที่เป็นศาสดาในอิสลาม ทำการเผยแผ่โอองการของอัลลอฮ. ศาสดามุฮัมมัด เป็นศาสดาของอัลลอฮ.คนสุดท้าย
5. ศรัทธาในวันสิ้นโลก (วันอาคีเราะฮ.) ว่ามีจริง
6. ศรัทธาใน.กฎการกำหนดสภาวะการณ (กฎกอดูร.กอดูร.) จากอัลลอฮ.

หลักการปฏิบัติ (รุกนอิสลาม)

หลักการปฏิบัติ (รุกนอีมาน) หมายถึง ศาสนกิจหลักที่มุสลิมทุกคนจะต้องปฏิบัติ มี 5 ประการ ดังต่อไปนี้

1. กล่าวปฏิญาณตนด้วยการกล่าวและตั้งเจตนาว่า “ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ. และมุฮัมมัด (คือล.) คือศาสนทูต (ระซูล)ของอัลลอฮ. “
2. ปฏิบัติละหมาด (ซอลละฮ.) วันละ 5 เวลา / ครั้ง
3. ถือศีลอด (ปูวาซอ) เดือนรอมฎอน (ประมาณ 30 วัน) ของทุกปี
4. บริจาคซะกาต (ทาน) ตามอัตราและเงื่อนไขที่อิสลามกำหนด
5. เดินทางไปประกอบพิธีหัจญ์ ณ นครมักกะฮ.สำหรับผู้ที่มีความสามารถ (ทั้งกำลังทรัพย์ และ กำลังกาย) ชั่วชีวิตอย่างน้อยคนละ 1 ครั้ง

หลักการและวิธีการดำรงชีวิตต่างๆที่มุสลิมต้องปฏิบัติ มีรากฐานและแบบอย่างจากอัล-กุรฮาน และ ซุนนะฮ.

อัล-กุรฮาน เป็นโองการจากอัลลอฮ.ประทานแก่มวลมนุษยชาติผ่านท่านนบีมุฮัมมัด (ซอลฯ) มีเนื้อหาครอบคลุมทุกแขนงศาสตร์ที่อัลลอฮ.ทรงต้องการให้มนุษย์ควรจะต้องทราบ ศรัทธา และยึดปฏิบัติ อริเช่น เนื้อหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างอัลลอฮ.กับบ่าว (มนุษย์ และสรรพสิ่งต่างๆในจักรวาล) อริเช่น หลักการศรัทธา หลักการปฏิบัติ ศาสนประวัติ เป็นต้น ส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ เช่น ครอบครัว สังคม การเมืองการปกครอง นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ เป็นต้น ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เช่น สิทธิและหน้าที่เกี่ยวกับการใช้ การอนุรักษ์ทรัพยากรที่อัลลอฮ.ทรงประทาน เป็นต้น วันอาคีเราะฮ. และชีวิตในภพหน้า

อัลลอฮ.ได้ทรงสร้างสรรพสิ่งในโลกแล้วอัลลอฮ.ได้ทรงประทานคัมภีร์เสมือนธรรมนูญ (Constitution) หรือ คู่มือ (Guideline) ในการดำรงชีวิตที่ครอบคลุมและครบทุกอย่างที่จำเป็นสำหรับมนุษยชาติ (ไม่ใช่เฉพาะมุสลิม)

ซุนนะฮ. หมายถึง แบบอย่างของการดำรงตนเป็นมุสลิมที่ดีตามที่อัลลอฮ.ต้องการ โดยมีท่านนบีมุฮัมมัด(ซอลฯ) ได้กระทำเป็นแบบอย่างที่เป็นรูปธรรม แบบอย่างที่ท่านนบีมุฮัมมัด (ซอลฯ) จะแสดงออกทางวจนะ หรือจริยวัตร หรือการยอมรับ หรือการรับรู้เห็นชอบในกิจต่างๆ ล้วนเป็นซุนนะฮ.ที่มุสลิมจะยึดถือหรือปฏิบัติตาม

ส่วนการกระทำของมุสลิมที่นอกเหนือจากที่กำหนดในอัล-กุรฮาน และซุนนะฮ.แล้วกิจกรรมอื่นๆ จะมีสถานภาพเพียงเป็นวัฒนธรรมประเพณี และความเชื่อ (Believes) ของสังคมมุสลิมในแต่ละภูมิภาค วัฒนธรรมประเพณี และความเชื่อบางอย่างอาจจะขัดแย้งกับหลักการของอิสลามก็ได้แม้มุสลิมในชุมชนนั้นยึดปฏิบัติสืบทอดมาแต่ในเวลานานก็ตาม

วิถีชีวิต และแนวความคิดของมุสลิมจะอยู่ในกรอบขององค์ประกอบด้านศาสนาмаก และ จะเพิ่มความเข้มข้นยิ่งขึ้น หากสังคมมุสลิมได้รับการศึกษาด้านศาสนาที่ถูกต้อง ศาสนกิจบางอย่างที่เคยทำอาจจะต้องปรับแก้ไข หรือยกเลิกในที่สุดก็ได้หากขัดแย้งกับหลักการอิสลามที่แท้จริง การยอมรับและการปฏิเสธต่อสิ่งต่างๆของมุสลิม ส่วนหนึ่งจะตั้งบนพื้นฐานขององค์ประกอบด้านนี้

องค์ประกอบด้านวิถีชีวิตของเผ่าพันธุ์

ชาวไทยมุสลิมใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่เป็นชนที่มีเผ่าพันธุ์มลายู (กัมปนาท จินควิโรจน์, 1513 : 33) ที่อาศัยอยู่ในแหลมมลายู นับตั้งแต่ภาคใต้ตอนล่างของไทย มาเลเซีย สิงคโปร์ บรูไน และอินโดนีเซีย ตลอดจนทางตอนใต้ของฟิลิปปินส์ และกัมพูชา สังคมที่สืบทอดวิถีชีวิตของความเป็นมลายูอย่างเข้มข้นจะมีประเพณี และวัฒนธรรมที่เป็นมลายู คล้ายคลึงกัน ชาว

ไทยมุสลิมใน 5 จังหวัดภาคใต้จะใช้ภาษามลายูเป็นภาษาแม่ และเป็นภาษาหลักในการสื่อสาร แต่งกายแบบชาวมลายูที่นับถือศาสนาอิสลาม มีศิลปะและวัฒนธรรมที่เป็นมลายู จึงมีความแตกต่างจากสังคมไทยมุสลิมในภาคอื่นๆ และแตกต่างจากชาวไทยทั่วไปของประเทศ แม้ในปัจจุบันนี้ก็ตาม

นอกจากนี้ชาวไทยมุสลิมใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความคิดรวบยอดต่อการเป็นชาวมลายูที่แตกต่างจากสังคมอื่นๆ กล่าวคือ คำว่า “มลายู” ในทัศนะของชาวไทยมุสลิมโดยเฉพาะในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส หมายถึง คนที่มีเชื้อสายมลายู นับถือศาสนาอิสลาม และพูดภาษามลายูในชีวิตประจำวันรวมเข้าด้วยกัน แม้จะเป็นความคิดรวบยอดที่ผิดหลักวิชาการก็ตามแต่เป็นความคิดที่สืบทอดผ่านกระบวนการด้านสังคมประจักษ์ต่อกันมาเป็นเวลายาวนานมาก เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชาวไทยมุสลิมใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความแตกต่างจากชาวไทยมุสลิมในภูมิภาคอื่นในประเทศไทย

องค์ประกอบด้านวิถีชีวิตของเผ่าพันธุ์จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชาวไทยมุสลิมใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีวิถีชีวิต และวิถีคิดอ่านบางส่วนแตกต่างกันกับสังคมอื่น การยอมรับหรือการไม่ยอมรับสิ่งใดๆของพวกเขา อาจจะแตกต่างกับสังคมอื่นก็มีพื้นฐานจากองค์ประกอบด้านนี้ด้วยเช่นกัน

องค์ประกอบด้านภาษา

องค์ประกอบด้านภาษาที่ใช้ในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน ของชาวไทยมุสลิมใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากชาวไทยมุสลิมในพื้นที่อื่นๆ และกับชาวไทยทั่วไปทั้งประเทศ กล่าวคือ

ภาษาพูด ชาวไทยมุสลิมใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่จะใช้ภาษามลายูท้องถิ่น เป็นภาษาแม่ (Mother Language) หรือภาษาหลักในการพูดสื่อสารในชีวิตประจำวัน ภาษามลายูท้องถิ่นไม่มีตัวอักษรเขียน และหากจำเป็นต้องเขียนจะต้องเขียนตามภาษามลายูกกลาง ภาษามลายูท้องถิ่นที่ใช้สื่อสารกันใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ในแต่ละพื้นที่จะมีสำเนียงที่แตกต่างกันบ้างแต่สามารถใช้สื่อสารระหว่างกันได้ สามารถแบ่งกลุ่มสำเนียงได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้

กลุ่มชาวไทยมุสลิมที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอสะเดา จะนะ เทพา เบตง ยะหา สตูล จะใช้ภาษามลายูท้องถิ่นที่มีสำเนียงคล้ายคลึงกับภาษามลายูท้องถิ่นที่ใช้ในรัฐเปอรลิส และรัฐเคดะห์ของประเทศมาเลเซีย และกลุ่มชาวไทยมุสลิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาสจะใช้ภาษามลายูท้องถิ่นที่มีความคล้ายคลึงกับ ภาษามลายูท้องถิ่นที่ใช้กันในรัฐกลันตัน ตีอริงฆานู ของประเทศมาเลเซีย

ภาษาเขียน ภาษาเขียนจะใช้ภาษามลายูกกลางที่เขียนด้วยอักษรอะหรับ หรือ ที่เรียกว่า “ อักษรยาวี (Huruf Tulisan Jawi) ” หรือเขียนโดยใช้ตัวอักษรโรมันเช่นเดียวกันกับที่ใช้ในภาษา

อังกฤษ เรียกว่า “อักษรรูมี (Huruf Tulisan Rumi)” สำหรับสังคมมุสลิมส่วนใหญ่ในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้จะใช้อักษรยาวีในการเขียนมากกว่าอักษรรูมี เช่น การเขียนหรือพิมพ์หนังสือ ตำราทางศาสนา ป้ายชื่อมัสยิด ป้ายชื่อหมู่บ้าน หรือการเขียนจดหมายส่งข่าวสารระหว่างกัน เป็นต้น

ส่วนการใช้ภาษาไทย จะนิยมใช้กันในครอบครัวของชาวไทยมุสลิมในเมือง ครอบครัวที่มีพื้นฐานการศึกษาสายสามัญ และเยาวชนในวัยเรียน ส่วนชาวชนบททั่วไปจะใช้กันค่อนข้างน้อย แต่ด้วยการขยายโอกาสทางการศึกษา การส่งเสริมด้านการศึกษาสายสามัญ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และกรมสามัญศึกษา และการสอนภาษาไทยสำหรับผู้ไม่รู้หนังสือของ กรมการศึกษานอกโรงเรียน และ ศอ.บต. (ศูนย์อำนวยการการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2540) ที่ได้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องตลอดมา และประกอบกับอิทธิพลทางภาษาที่ได้รับอิทธิพลจากสื่อมวลชนประเภทวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ทำให้ระดับการใช้ภาษาไทยของชาวไทยมุสลิมใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้นับวันจะมีการใช้มากขึ้นตามลำดับ ร้อยละของผู้ที่ฟัง-พูดภาษาไทยไม่ได้ นับว่ามีจำนวนน้อยลงอย่างต่อเนื่องเช่นกัน

องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ

องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจเป็นองค์ประกอบที่เป็นสากล สมาชิกในสังคมที่มาจากครอบครัวที่มั่งคั่งทางเศรษฐกิจที่คิดว่า ย่อมมีโอกาสในการที่จะรับหรือสรรหาปัจจัยเสริมต่างๆที่จะช่วยทำให้คุณภาพชีวิต และ โลกทัศน์ที่ดีกว่า กว้างกว่าคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจด้อยกว่า

สังคมมุสลิมใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นเกษตรกรแบบผสมผสานขนาดเล็ก กล่าวคือ มีรายได้หลักจากการกรีดยาง มีรายได้เสริมจากการขายผลผลิตจากสวนผลไม้ หรือการเลี้ยงสัตว์ขนาดเล็ก รายได้จึงได้ตามฤดูกาล ประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะค่อนข้างยากจนเมื่อเปรียบเทียบกับประชาชนในพื้นที่อื่นๆ หรือ กับสังคมที่มีอาชีพอื่นในพื้นที่เดียวกัน (ศอ.บต., 2540)

ชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันของชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตที่มีวงจรที่เรียบง่าย เช่น ตื่นนอน ไปทำงาน ประกอบศาสนกิจ ทำงานหารายได้เสริม เข้าร่วมกิจกรรมของสังคม เข้านอน เป็นต้น

ส่วนชาวไทยมุสลิมที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีมีโอกาสรับการศึกษาในระดับสูงขึ้นจากในประเทศ หรือต่างประเทศ มีโอกาสรับการศึกษา และโอกาสที่จะเดินทางเพิ่มพูนโลกทัศน์ และประสบการณ์ในที่ต่างๆ เมื่อกลับมาสู่สังคมย่อมมีความสามารถและโอกาสในการประกอบอาชีพที่มีรายได้ดีกว่า จึงมีโอกาสนในการที่จะแสวงหา หรือ สรรหาเรื่องมีอุปกรณ์อำนวยความสะดวก

ต่างๆ เช่น รถยนต์ โทรศัพท์ โทรศัพท คอมพิวเตอร์ เป็นต้น ชาวไทยมุสลิมกลุ่มนี้ย่อมมีโลกทัศน์ และวิถีชีวิตที่ต่างเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่นๆของสังคมมุสลิม

จากฐานะทางเศรษฐกิจ และบริบทของสภาพแวดล้อมที่ชาวไทยมุสลิมใน 5 จังหวัด ชายแดนภาคใต้เป็นอยู่ ย่อมเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้ชาวไทยมุสลิมใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีคุณลักษณะที่แตกต่างกับสังคมอื่น

องค์ประกอบด้านการศึกษา

การศึกษาเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้บุคคลหนึ่งมีความแตกต่างจากอีกบุคคลหนึ่ง และทำให้สังคมหนึ่งมีความแตกต่างจากอีกสังคมหนึ่ง พื้นฐานการศึกษาในระบบโรงเรียนของชาวไทยมุสลิม 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้โดยเฉลี่ยแล้วค่อนข้างน้อยกว่าประชากรในส่วนอื่นๆของประเทศ แต่จะมีการศึกษาตามอัธยาศัยที่สูงมาก ทั้งนี้เพราะศาสนาอิสลามเป็นฐานบังคับให้มุสลิมศึกษาหาความรู้ตลอดเวลาตั้งแต่ในเปลจนถึงหลุมฝังศพ การศึกษาของคนรุ่นก่อน (อายุสูงกว่า 40 ปี) ส่วนใหญ่จะมีพื้นฐานการศึกษาด้านภาษามลายู เรียนวิชาศาสนามากกว่าวิชาสามัญ หรือ ภาษาไทย ส่วนคนรุ่นหลังเริ่มเรียนวิชาสามัญ และใช้ภาษาไทยมากขึ้น มีระดับการศึกษาที่สูงกว่าคนรุ่นก่อน มีความหลากหลายในสาขาวิชาที่สำเร็จมากขึ้น สำเร็จการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศมากขึ้น ซึ่งผลทำให้มีความรู้ โลกทัศน์ วิถีชีวิต และวิถีคิดที่กว้างและแตกต่างจากสังคมรุ่นก่อนมาก พื้นฐานการศึกษาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในด้านการสื่อสารในด้านการสื่อสาร ทั้งในด้านความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระที่ทำการสื่อสาร การสร้างความพร้อมทางการสื่อสาร การเลือกยุทธวิธีในการสื่อสารที่เหมาะสม และการเลือกใช้สื่อเพื่อการสื่อสาร (Quebral and Gomez, 1976 : 6., Kushmer, 1962 : 11)

องค์ประกอบด้านสภาพภูมิศาสตร์

สภาพภูมิศาสตร์ซึ่งเป็นถิ่นที่ตั้งของชุมชนเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้ชุมชนแต่ละชุมชนมีคุณลักษณะแตกต่างกันได้ สภาพทางภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกันส่งผลต่อความแตกต่างด้านอาชีพ รายได้ การคมนาคม การสมาคมติดต่อ การรับบริการบริการสาธารณะจากรัฐ ปัจจัยพื้นฐาน (Infra Structure) ในชุมชนที่แตกต่างย่อมส่งผลต่อโอกาส ต่อประสบการณ์ และพฤติกรรมกรรมการสื่อสารของสมาชิกในแต่ละชุมชนแตกต่างกันด้วย และด้วยทำเลที่ตั้งของพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ติดต่อกับประเทศมาเลเซีย และใกล้กับประเทศสิงคโปร์ อินโดนีเซีย วัฒนธรรมและอารยธรรมระหว่างประเทศย่อมมีโอกาสถ่ายทอดความคิด ข่าวสารข้อมูล วิถีชีวิตของประชาชนประเทศหนึ่งสู่ประชาชนอีกประเทศหนึ่งสูงกว่าพื้นที่อื่นๆ เนื่องด้วยพื้นฐานด้านประวัติศาสตร์ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม

ธรรมที่ใกล้เคียงกัน และด้วยเหตุที่มนุษย์ย่อมจะรู้จักปรับการดำเนินชีวิตของตนให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในสังคมเสมอ (McQuail, 1983 : 64) ทำให้ชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีวิถีชีวิต แนวคิด และวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับชาวมลายูในประเทศดังกล่าวมากและมากกว่า การได้รับอิทธิพลจากสังคมไทยในพื้นที่อื่นอย่างเห็นได้ชัด

นอกจากนี้ความสมบูรณ์ หรือความขาดแคลนขององค์ประกอบด้านนี้ยังส่งผลต่อการเข้าถึง หรือการจำหน่ายของสื่อ เช่น หนังสือพิมพ์ ไปสเคอร์ หรือ ความครอบคลุมพื้นที่ในการส่งสัญญาณของสื่อมวลชนที่ไม่มีในพื้นที่ เช่น ประเภทวิทยุ และโทรทัศน์ ทำให้มวลชนผู้รับสารจากสื่อมีความยากลำบาก หรือไม่ต่อเนื่อง หรือ อาจจะต้องเสียค่าใช้จ่ายแพงกว่า ข้อจำกัดเหล่านี้จะไปบั่นทอนความสนใจ ความต่อเนื่อง ความรู้สึกมีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง ฯ ของข่าวสารข้อมูลน้อยตามไปด้วย (Schramm, 1973 : 121)

องค์ประกอบด้านสภาพภูมิศาสตร์จึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ส่งผลทำให้ชาวไทยมุสลิมใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีเอกลักษณ์เฉพาะแตกต่างจากมุสลิมในภูมิภาคอื่น และจากสังคมไทยทั่วไป

องค์ประกอบด้านลักษณะโครงสร้างในชุมชน

1. ชุมชนมุสลิมในบริบทของประเทศไทย

ชาวไทยมุสลิมในบริบทของประเทศไทยมีจำนวนประมาณร้อยละ 5 ของประชากรไทยทั้งหมด ชุมชนมุสลิมยังตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่เกือบทุกจังหวัดในประเทศไทย จึงมีสถานภาพเป็น “ชนกลุ่มน้อย (Minority)” ของประเทศไทย ส่วนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ชาวไทยมุสลิมจะมีจำนวนประมาณ ร้อยละ 75 ของประชากรทั้งหมด อาจจะสามารถเรียกได้ว่าเป็น “ชนกลุ่มใหญ่ (Majority)” ของพื้นที่ได้ แต่จะอย่างไรก็ตามชุมชนชาวไทยมุสลิมยังคงเป็น “ชนกลุ่มน้อย” ของประเทศไทย นั่นเอง ชนกลุ่มน้อยย่อมจำเป็นต้องปรับตัวกับชนกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มผู้มีอำนาจ (Dominant Group) (บรรพต วีระชัย, 2520 : 103) ในประเด็นต่างๆดังต่อไปนี้

1. การอ่อนน้อมถ่อมตนต่อสังคมใหญ่ หรือ ผู้ที่มีอำนาจ
2. ปรับตัวเพื่อความอยู่รอดกับสังคมส่วนใหญ่ หรืออาจจะปรับตัวเพื่อผลประโยชน์ตอบแทน
3. หลบหรือแยกตัวออกห่างไม่สมาคมด้วย
4. ระแวงสงสัย ไม่กล้าไว้วางใจอย่างสนิทใจ มองในทางลบ
5. เกลียด หรือดูถูกพรรคพวกของตนเอง
6. ยึดมั่นในวัฒนธรรมของตนเองยิ่งขึ้น

2. ลักษณะการจัดลำดับชั้นทางสังคม (Social Stratification)

การจัดลำดับชั้นทางสังคมเป็นเรื่องที่สังคมแต่ละสังคมเป็นผู้กำหนดหรือยอมรับกันเองสืบต่อกันมาจนเป็น ชั้นทางสังคมในที่สุด (ระคม วงษ์น้อย, 2527 : 6) ในสังคมมุสลิมจะมีสมาชิกที่ได้รับการเคารพนับถือ เป็น “ผู้นำทางความคิด” เป็นผู้นำทางกิจกรรมในชุมชนซึ่งจะมีอิทธิพลสูงต่อการชี้นำ การเชิญชวน การชักจูง การตัดสินใจของสมาชิกในชุมชนต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งเสมอ กลุ่มผู้นำเหล่านี้จะมีคุณสมบัติแตกต่างกันไป และจะมีอิทธิพลต่อกิจกรรมที่แตกต่างกันไปด้วย ซึ่งสามารถจะแบ่งกลุ่มได้ดังต่อไปนี้ (อกันศรี อารีกุล, 2532 : 23 ., นิคม สุวรรณรุ่งเรือง, 2531 : 223., Yatsushiro, 1966)

1. ผู้นำทางราชการ หรือ ผู้นำทางการ หมายถึง กลุ่มผู้นำในชุมชนที่มีตำแหน่งเป็นทางการ ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการจากราชการ เช่น กำนัน สารวัตรกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น

2. ผู้นำทางศาสนา หมายถึง กลุ่มผู้นำที่มีตำแหน่งตามโครงสร้างทางศาสนาในชุมชน จะได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ หรือไม่ก็ตาม เช่น อิหม่าม คอเต็บ บิหลั่น กรรมการอิสลามประจำมัสยิด โต๊ะครู (Tuan Guru) เป็นต้น

3. ผู้นำโดยธรรมชาติ หรือ ผู้นำทางสังคม หมายถึง กลุ่มผู้นำในชุมชนที่ไม่มีตำแหน่งตามกลุ่มที่ 1 และ 2 แต่ได้รับการยอมรับนับถือจากชุมชนเช่นกัน อาจจะเป็นผู้ที่มีความรู้ ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี เป็นผู้ที่มีอำนาจ และมักจะได้รับแต่งตั้งจากชุมชนในกิจกรรมเฉพาะกิจต่างๆ เป็นต้น เช่น ประธานกลุ่ม กรรมการกลุ่ม ข้าราชการที่เป็นสมาชิก หรืออาศัยอยู่ในชุมชน หรืออาจจะเป็นบุคคลที่ไม่มีตำแหน่งอะไรก็ตามแต่เป็นที่พึ่งพิง ที่ปรึกษา เป็นผู้ชี้นำทางความคิด ของสมาชิกในชุมชนเสมอ เช่น ผู้อาวุโส หมอตำแย หมอพื้นบ้าน เศรษฐีในชุมชน เป็นต้น

องค์ประกอบต่างๆที่กล่าวมานี้ ที่มีอยู่ในสังคมมุสลิม 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่งผลทำให้มีวิถีชีวิต วิถีคิด และศิลปวัฒนธรรมที่แตกต่างกันกับสังคมชาวไทยมุสลิม และชาวไทยในภาคอื่นๆของประเทศไทย ในด้านที่เกี่ยวข้องกับการรับและบริโภคข่าวสารข้อมูลของชาวไทยมุสลิม 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้น่าจะมีความแตกต่างจากสังคมอื่นๆด้วย จึงน่าจะมีการวิจัยเพื่อค้นหาองค์ความรู้ด้านพฤติกรรมการสื่อสารของสังคมมุสลิมใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้นี้ขึ้น